

УДК 342.81

Ю. О. ХРОМОВА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Викладено аналіз особливостей державного регулювання виборчим процесом в сучасній Україні. Проаналізовано формування представницьких органів держави шляхом проведення виборів, визначено особливості застосування конституційних цілей державного регулювання виборчого процесу в Україні. Запропоновано заходи, які сприятимуть повнішій реалізації виборчих прав громадян, стабільності виборчого законодавства, дотриманню основних засад демократичних виборів.

In the article it is expounded author analysis of features of government control in the conditions of construction of democratic society are a necessary instrument for forming of public policy. Forming of representative organs of the state is analysed by the leadthrough of electoral, the features of application of constitutional aims of government control of electoral process are certain in Ukraine. Measures, which will be instrumental in more complete realization of the right to vote of citizens, stability of electoral legislation, observance of basic principles of democratic electoral.

Ключові слова: державне регулювання, виборчий процес, демократичне суспільство.

Державне регулювання підготовки і проведення виборів в Україні сприяє більш повній реалізації виборчих прав громадян, стабільності виборчого законодавства, дотриманню основних засад демократичних виборів, подальшому утвердженню демократії в Україні. Виважене визначення теоретичних питань державного регулювання у сфері виборчого процесу є актуальним питанням сучасної України. Ефективне і легітимне формування представницьких органів неможливе без відповідності конституційним принципам, демократичного потенціалу політичної системи, чіткого усвідомлення їх ролі і значення в суспільстві, зваженої наукової концепції конституційно-правового підґрунтя виборчого процесу.

Метою статті є теоретичне осмислення державного регулювання виборчим процесом в Україні. Таке осмислення сприятиме чіткому встановленню цілей державного управління в забезпеченні прав і свобод громадян, розвитку демократичного суспільства, здійсненню політики, яка забезпечить гідне життя та вільний розвиток людини.

Проблемні питання виборчого процесу досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці та практики, як А. Джагарян, О. Ковальчук, Ю. Ключковський, Д. Ковриженко, В. Погорілко, А. Савков, М. Ставнійчук, І. Фетеску та ін.

Виборча система – це впорядковані суспільні відносини, зв'язані з виборами органів державної влади або органів місцевого самоврядування, що складають

порядок виборів. Це спосіб розподілу мандатів у виборних органах відповідно до результатів голосування. Виборчий процес в Україні здійснюється виключно на підставі Конституції України та виборчого законодавства України, а отже, головною його засадою є законність [9].

Народ виступає єдиним та унікальним суб'єктом первинного владонадання та, звичайно, вправі вільно визначати структуру складу представницького органу державної влади, яка змогла б увіліти в життя політичний курс розвитку країни, що відповідає його вподобанням. Відповідні повноваження народу виходять із його природного та суверенного права на політичне самовизначення, самостійний вибір власної долі. Разом з тим суб'єктивне виборче право народу визнається державою як юридична можливість громадянина на участь у формуванні складу органів державної влади. Реалізуючи свої виборчі права, виборці виражають свою думку не за відношенням до окремих громадян (особисті характеристики), а відносно кандидатів на виборні посади, які в рамках виборчого процесу виступають в якості носіїв певних програм з управління державою та суспільством. За рахунок виборів відповідні цільові установки набувають якості формальної визначеності, вибудовуються у своєрідну ієрархію та отримують інституціональне вираження у представницькому органі [8].

Державне регулювання як конституційна форма реалізації народом своєї влади безпосередньо та через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ст. 5 Конституції України) передбачає постановку та досягнення певних цілей, спрямованих на реалізацію функцій держави й відповідно виконання державної політики в певному напрямку. Даний процес впливає на прийняття та виконання управлінських рішень, на рівень оцінки управлінської діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Вищими нормами встановлення цілей державного управління є норми Конституції України [1], які визначають державну політику та модель розвитку держави. Першочерговим напрямком діяльності держави, а саме формуванням сучасного демократичного суспільства, є забезпечення прав і свобод людини, їх гарантій (ст. 3 Конституції України). Таким чином, Основний Закон зобов'язує державу здійснювати політику, спрямовану на створення умов, що забезпечують гідне життя та вільний розвиток людини.

У силу юридичних якостей та характеристик Основного Закону конституційні цілі зобов'язують усіх суб'єктів права, організують, орієнтують та спрямовують їх поведінку. Разом з тим центральним їх адресатом виступає держава в особі її органів і посадових осіб, оскільки саме на державу покладаються конституційні обов'язки з вирішення загальнозначущих завдань суспільства, встановленню та підтримувannya правопорядку. У цьому плані можна говорити про те, що закріплені Конституцією України цілі та завдання держави виступають передусім стратегічними цілями державного регулювання. Відповідно до стратегічних конституційних цілей державного управління формуються його тактичні, найближчі цілі.

Виражаючи (оформлюючи, конкретизуючи та в певній мірі розвиваючи) державні цілі в нормативних рішеннях, що приймаються органом, який обрано народом, українське суспільство пов'язує з ними діяльність усіх суб'єктів, що охоплюються

цими нормативно-правовими актами, включаючи органи та посадових осіб державної влади. У зв'язку з цим інститут виборів, виступаючи найвищою формою прямого народовладдя, одночасно інтегрується в механізм державного управління, привносить у нього демократичні починання самоорганізації, створюючи певний зворотній зв'язок між народом і апаратом державної влади.

У державотворчому процесі українського суспільства дієві механізми державного управління електоральним процесом є засобом гарантування реалізації прав громадян на участь їх в управлінні державою [13].

Основною передумовою і механізмом посилення значення ідеалів свободи і справедливості в українському суспільстві має бути сам розвиток демократичних інститутів влади, перш за все – правової держави... У демократичному аспекті необхідно застосовувати демократичні, легітимні, чесні регулятивні механізми, що характеризуються активним діалоговим пошуком компромісів і згоди, розробки концепції соціального регулювання влади, узгодження інтересів суспільства щодо влади і поділу влади [6].

Держава відіграє велику роль у виборчому процесі. Перш за все, законодавчі органи країни з демократичним режимом приймають низку нормативно-правових актів, які визначають основні правила взаємовідносин між суб'єктами виборів під час виборчого процесу [7].

У державі діє система керування людьми, ґрунтується на владі та є особливим родом діяльності, що має власний об'єкт (людей як громадян держави, їх здібності, способи та засоби впливу на предмет праці, навички та вміння, їх знання, канони та правила спілкування тощо), свої засоби (формули та закони права та політичної ідеології, свого роду рецепти управління цивільною та виробничою діяльністю), свої цілі і своїх суб'єктів – увесь апарат управління [12, с. 611].

Правовою підставою початку виборчого процесу визначено рішення Верховної Ради України у вигляді постанови про призначення чергових чи позачергових виборів Президента України [6] або народних депутатів України [3], або депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів [4]. Зазначимо, що Указ Президента України про призначення позачергових виборів народних депутатів України також є підставою початку виборчого процесу. Про таке свідчить практика проведення позачергових виборів до Верховної Ради України 30 вересня 2007 р.

Організаційне забезпечення підготовки та проведення виборів належить до компетенції Центральної виборчої комісії, яка є постійно діючим колегіальним державним органом Закон України “Про Центральну виборчу комісію” [5]). До повноважень єдиного постійно діючого колегіального державного органу – Центральної виборчої комісії – належить забезпечення організації підготовки та проведення виборів і референдумів в Україні, забезпечення реалізації та захисту конституційних виборчих прав громадян України і прав на участь у референдумах, суверенного права Українського народу на виявлення своєї волі.

Що стосується формування державної політики регулювання підготовки та проведення демократичних виборів в Україні можна стверджувати, що таким правом наділена Верховна Рада України, яка приймає нормативно-правові акти організації

та проведення виборів у державі. Відповідно до статті 93 Конституції України, право законодавчої ініціативи належить Президенту України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України. Таким чином, слід відзначити, що Центральна виборча комісія як державний орган, який повинен забезпечувати демократичність організації та проведення виборів в Україні, лише опосередковано впливає на розробку та впровадження такої державної політики щодо організації та проведення виборів, яка б забезпечувала реалізацію виборчих прав громадян, дотримання основних засад демократичних виборів в Україні.

Демократичні вибори в органи політичної влади в сучасному суспільстві є масштабним і важливим соціально-політичним заходом, основна мета якого полягає в легітимному відтворенні відносин соціального представництва в системі державного керівництва та управління. У цьому заході бере участь велика кількість осіб, що виконують різні функції, тому державне управління електоральним процесом складається з певного набору узгоджених за часом та місцем проведення політичних, правових і організаційних дій та є цілеспрямованою діяльністю органів державної влади щодо підготовки, організації, проведення та формування на основі результатів виборів представницьких органів влади України всіх рівнів [13].

На думку А. П. Савкова, осмислення сучасних теоретичних засад державного управління виборчим процесом не є самоціллю. Таке осмислення, усвідомлення і, як результат, визнання на всіх рівнях здійснення державної влади має розглядатися як протидія соціальній апатії [11].

На думку автора, проведений аналіз цілеформування дозволяє висунути низку тез теоретичного змісту, що відносяться до засобів удосконалення державного регулювання виборчим процесом в Україні.

Вибори є формою постановки цілей державного управління, такий інститут застосовується для розробки державної політики органів влади. У зв'язку з цим в умовах діючого конституційного регулювання, вважаємо за доцільне постановку питання про такі механізми державного регулювання, які б забезпечували єдину державну політику з приводу організації та проведення виборів за умов взаємодії, взаємопорозуміння Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

На сьогодні існує п'ять чинних законів – це три безпосередньо про вибори, та два більш-менш узгоджені між собою про Центральну виборчу комісію та про Державний реєстр виборців [10]. Такий стан речей переконливо демонструє назрілу проблему впровадження кодифікації виборчого законодавства, тобто прийняття Виборчого кодексу.

Україні потрібне ефективне, демократичне законодавство, яке забезпечить державне регулювання підготовки і проведення виборів в Україні, сприятиме більш повній реалізації виборчих прав громадян, стабільності виборчого законодавства, дотриманню основних засад демократичних виборів в Україні.

Питання цілеформування державної політики у виборчому процесі має стати предметом подальшого дослідження з боку науковців і практиків щодо вироблення дієвих механізмів державного управління.

Література:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К. : Консул, 2000. – 30 с.
2. Закон України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
3. Закон України “Про вибори народних депутатів України”. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
4. Закон України “Про вибори Президента України”. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
5. Закон України “Про Центральну виборчу комісію”. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
6. Білозор Н. М. Система політичного менеджменту в умовах трансформації українського суспільства / Н. М. Білозор // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. ; голов. ред. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. – Одеса : Фенікс, 2008. – Вип. 35. – С. 229–233с.
7. Білінов Є. М. Механізми державного контролю щодо використання політичних технологій в суспільстві / Є. М. Білінов // [Національна бібліотека ім. Вернадського]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2008-4/R_5/09bemptd.pdf
8. Джагарян А. А. Выборы как демократическая форма постановки целей государственного управления / А. А. Джагарян // Журнал о выборах. Центральная избирательная комиссия РФ. – М. : Российский центр обучения избирательным технологиям при ЦИК России. – 2007. – № 1. – С. 23–27.
9. Ковальчук О. Б. Виборчий процес в Україні: конституційно-правові аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 “Конституційне право” / О. Б. Ковальчук; Львівський національний університет ім. І. Франка. – Одеса, 2003. – 20 с.
10. Ключковський Ю. Стабілізація виборчого законодавства – одне з основних завдань сучасного розвитку України / Ю. Ключковський // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 3. – С. 19–23.
11. Савков А. П. До проблеми осмислення теоретичних засад державного управління виборчим процесом / А. П. Савков // [Національна бібліотека ім. Вернадського]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2008-4/R_5/09sarpv.pdf
12. Спиркин А. Г. Философия : [учебник]. – 2-е изд. / А. Г. Спиркин. – М. : Гардирики, 2008. – 736 с.
13. Фетеску І. А. Шляхи вдосконалення механізмів державного управління електоральним процесом в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / І. А. Фетеску; ОРІДУ НАДУ при Президентіві України. – Одеса, 2008. – 20 с.

Надійшла до редколегії 21.09.2009 р.

